
„Amerikai világrend Amerika nélkül?”

Robert Kagan, a jól ismert (neo-)konzervatív publicista, aki leginkább az amerikai külpolitikával kapcsolatosan közöl írásokat, legutóbbi könyvével a már egyszer jól bevált receptet alkalmazza: megjelentet egy sok szempontból vitára okot adó, tehát gondolatébresztő cikket, majd a felfokozott intellektuális légkörben kijön a cikk nem sokkal hosszabb könyvformátuma.¹ Kagan ezúttal az Egyesült Államok által felépített világrendről értekezik könyvében, és – nem nagy meglepetésre – tíz körmével védi azt. Fő állítása, hogy az Egyesült Államok nem hanyatlik, és ez számára megnyugtató, mert ha ez mégis bekövetkezne, akkor az amerikai világrend összeomlana, s helyébe, állítja Kagan, kiszámíthatatlan káosz és a liberális-demokrácia esetleges visszarendeződése várható. Kagan azzal kezdi könyvét, hogy jó érzéssel, bár némileg elnagyolva, felvázolja az amerikai nemzet ambivalenciáját a nemzetközi életre gyakorolt hatásával: nem imperialisták, de kolóniák voltak, nem akarnak beleszólni más dolgába, de rezsimeket döntenek meg, és persze csírájukban hordják különleges, univerzalista felfogásukat, demokráciájuk példaértékét. A lényegét abban látja, hogy a második világháború után, a nyilvánvaló erőegyensúly politikájának kudarcára válaszul, az Egyesült Államok képes volt – sokszor korábbi ellenségeivel együtt – megalkotni egy nemzetközi rendet, amely katonailag, gazdaságilag, és sok szempontból ideológiailag is közös táborra tudott alakulni. A huszadik század második felének liberális demokráciája és gazdasági rendje az Egyesült Államoknak köszönhető, érvel Kagan. Mint állítja, valóban nem csupán az Egyesült Államoknak tudható be a demokrácia huszadik századi egyre nagyobb előretörése a világon, különösen a század utolsó harmadában. De mégis úgy érzi, az amerikai védőernyőbe való belépés igenis nagyot nyomott a latba azoknál, akik a demokrácia útjára léptek. Eszerint részben az amerikai erő volt az, amelyiknek köszönhető a liberális-demokrácia sikere.

¹ Így történt ez 2001. szeptember 11. után nem sokkal. Kagan, „*Power and Weakness*”, *Policy Review*, No. 113, June & July 2002, 3-28, ami később az *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*, (New York: Alfred A. Knopf, 2003) címmel jelent meg.

A világra manapság oly jellemző szabad kereskedelem és liberális gazdaság szintén nem evolúciós következmény, hanem választás. S mivel a legerősebb ország ezt választotta, ezért mások is emellett teszik le a voksukat, bizonygatja Kagan. Az egész okfejtés alapja, hogy a legnagyobb erővel rendelkező Egyesült Államok képes volt megakadályozni a nagyhatalmak közötti háborút, amit elsősorban a demokrácia és a nyitott kereskedelem gyakorlásával ért el, illetve ezek aztán kölcsönösen támogatták egymást. A második világháború utáni rendet tehát elsősorban az Egyesült Államok alakította ki. Noha az a rend bipoláris volt a Szovjetunió miatt, annak összeomlása az amerikai rend sikerét jelenti.

További hozományként a hihetetlen és a történelem folyamán talán valóban párját ritkító erő legtöbb alkalommal nem okoz legitimitási gondot az Egyesült Államok számára a nemzetközi szintén. Természetesen mindig vannak, akik kritizálják Amerikát, s azt, ahogy erejét használja, de valójában talán mindig többen örülnek annak, amikor az Egyesült Államok kézbe veszi a dolgokat, elintézi a „piszkos munkát” mások helyett. Sok országnak szüksége van az amerikai erőre, „vagy legalábbis úgy érzik, szükségük lehet rá a jövőben. Ezek az országok elfogadták Amerika hatalmas erejét, nem elsősorban szeretetből vagy imádatból, hanem önös érdekből”. (62) Egyszóval Amerika fenntartja a világrendet, és a legtöbb ország érdeke egy ilyen világrend minél hosszabb ideig való fennmaradása. Ráadásul, érvel Kagan, az Egyesült Államok még a mai globalizált és technológiailag igen fejlett világban is földrajzi értelemben sok szempontból egy távoli sziget, ezért sokszor talán elfogulatlan döntőbíró lehet, akit az érdekei, tehát egyfajta univerzális érdekek mozgatnak, s ez megfelel a világ legtöbb államának, hiszen osztoznak benne.

Tehát végül Kagan oda lyukad ki újra és újra, hogy az Egyesült Államok katonai ereje az, ami a globális békét fenntartja. Mint írja, „a hatalmas erő és ennek az erőnek globális elfogadása szüli azt a kombinációt, ami meggátolta, hogy nagyhatalmak egymással háborút vívjanak”. (65) Ehhez járul már az említett gazdasági hálózatok szövevénye, az ideológia megegyezősége a legtöbb országgal, de a nyers erő nélkül mindezek nem számítanának. Az amerikai katonai hatalom ugyanis az, ami csírájában fojtja el bármilyen háborúra aspiráló erő törekvéseit. Noha a hasonlat némileg túlzó, tartalmaz igazságot, hiszen senki sem a maga ellensége. S ha eleve kudarcra van ítélve egy ilyen vállalkozás, csak fél- vagy teljesen „örültek” kezdenek neki. E szerint a logika szerint tehát az előző két világháború is egy ilyen „külső, de mégis belső” erőfaktor hiányában történhetett meg, és az amerikai erő ezt a történelmi kudarcot próbálja elkerülni. Ezzel az érveléssel zárul le a könyv első fele.

A könyv második része két részre van osztva. Kagan először azt vizsgálja, mit tartogathat a jövő, mik is lesznek a következményei annak, ha az Egyesült Álla-

mok ereje valóban meggyengül. Arra keresi a választ, mi fog történni a liberális demokrácia kialakított rendjével. Ez minden szempontból a könyv legizgalmasabb része. Kagan úgy érvel, hogy amennyiben az Egyesült Államok visszaszűlyed a nemzetközi hierarchia alsóbb fokára, és csak az egyenlők között lesz első, az általa kialakított rend akkor is fennmarad, hiszen az mindenkinek kedvező, még az autokratikus hatalmaknak is (Oroszország és Kína). Kagan félelme sokkal inkább abban van, hogy ha megszűnik az Egyesült Államok hegemon szerepe a világban, ez olyasfajta multipoláris világot hozhat létre, amilyen a tizenkilencedik század második felében volt – ez rivalizáláshoz és könnyen háborúhoz vezethet, mint aztán az első világháború esetén történt. Ebben nem a demokratikus országok az igazi jelöltek, hanem ismét Oroszország és Kína, akiknek a szándékait egy ilyen megváltozott világhelyzetben nehéz előre modellezni. Ott van például a nemzetközi hajózási útvonalak kérdése, amelyeken még ma is az áruforgalom döntő része történik. Ha nem egy nemzet biztosítja ezeket, mert van hozzá ereje és akarata (mint jelenleg az Egyesült Államok), akkor ez az eddig mindenkinek kedvező állapot megváltozhat. Kagan mindenesetre farkast kiált. Arra esküszik, hogy mindenki megpróbálja maximalizálni saját érdekét – értelemszerűen a többiek kárára. Az amerikai hegemon védőernyő nélkül hobbes-i világ vár ránk, állítja Kagan. Mint fogalmaz, „az a gondolat, hogy a világ zökkenőmentesen és teljesen békésen lépne át a jelenlegi erőviszonyokból egy új világrendbe, amely egy teljesen más erőelosztást mutat, semmi egyéb, mint ábránd”. (90)

Ezekből a gondolatokból következik a könyv záró harmada, amiben pedig azt vizsgálja a szerző, hogy az Egyesült Államok valóban hanyatlásban van-e. Hiszen az eddig felépített gondolatsor azt feltételezte, hogy az amerikai domináns erő eltűnik, s helyébe egy kiszámíthatatlan, új világrend lép. Nos, Kagan szerint ez közel sincs így. Igaz, hogy a kiemelkedő amerikai gazdasági előnyök elveszőben vannak, és az amerikai katonai erő valóban nem volt képes két kis államot kedve szerint átalakítani, sőt, az Irak ellen indított háborúval sok szövetségese ellenszenvét is kiváltotta. Szintén igaz, hogy sokan birodalmi túlnyújtózkodásról beszélnek, s a brit birodalom végét látják megismétlődni az Egyesült Államok esetében. Kagan azonban máshogy látja. Úgy gondolja, a 2008-ban kezdődött recesszió csak egy szokásos és ismétlődő történelmi elem, amely már többször megesett az Egyesült Államokkal, és mindig megerősödve került ki belőle. Kína egyre növekvő gazdasági teljesítménye sem aggasztó, állítja, hiszen az egy főre jutó GDP-t számolva, a kínaiak messze elmaradnak Amerikától és más gazdag európai országoktól.

Ott van továbbá a katonai erő kérdése. Az Egyesült Államok GDP-jének jóval kisebb részét fordítja katonai kiadásokra, mint a hidegháború során, de így is többet költ, mint az utána következő számos ország

együttessen, és katonai ereje megkérdőjelezhetetlenül a legerősebb és a legtapasztaltabb a világban. De a feltörekvő országok sem feltétlenül jelentenek rossz hírt az USA-nak, hiszen nagy részük szövetségi rendszerbe tartozik, és így gyengíti az esetleges egyéb kihívókat. Arra pedig, hogy az Egyesült Államok egyre kevésbé tudja akaratát érvényesíteni, Kagan azzal válaszol, hogy az USA sohasem tudta teljes mértékben ezt megtenni, s csak történelmi illúzió az, amiről egyesek ilyen téren beszélnek. Hosszú oldalakon át sorolja az 1945 utáni évtizedek amerikai kudarcait a nemzetközi szinten, s el kell ismerni, hogy ez fontos pont. Ahogy írja, „egy világrend sikere nem az, hogy vajon az Egyesült Államok mindenkinek megmondhatja, mit tegyen. Sokkal inkább az, hogy maga a világrend – a demokrácia, a jólét és a biztonság kiterjesztése – fennmarad-e”. (124)

Kagan konklúzióját tartalmazó zárófejezetének már a címe is kétséget kizáróan hirdeti véleményét: „Csodálatos világrend”. Kagan büszke hazájára és a huszadik században az Egyesült Államok által kialakított új világrendre. Hirdeti, hogy csupán az amerikaiak választása, fenntartják-e ezt a rendet, aminek alapja végtére is csak a nyers erő marad: „Ami az Egyesült Államokat a világ nagy része számára vonzóvá tette, az nem a kultúrája, bölcsessége vagy ideáljai voltak. Időnként ezek is szerepet játszottak ugyan, de máskor irrelevánsak voltak. Jellemzőbb volt az amerikai erő vonzereje, az a mód, ahogyan ezt az erőt az Egyesült Államok használja, és azok a célok, amire használja”. (139)

Összegezve tehát, Kagan szerint az Egyesült Államok köszöni szépen, jól van és nem kell félnie a hanyatlástól, s éppen ezért az általa kialakított világrend is tartós marad. Kagan tagadja, s számokkal támasztja alá azon érvelését, hogy a birodalmi túlnyújtózkodás elérte volna hazáját. Állítja, összehasonlítva korábbi történelmi időszakokkal, az Egyesült Államok sem küzd nagyobb nehézségekkel, akár bel-, akár külpolitikai kérdésről legyen szó. De fontosnak tarja, hogy eltökéltség kell az amerikai világrend fenntartásához, mert a befektetett pénznél és energiánál sokkal drágább és költségesebb lenne annak feladása. Robert Kagan rövid könyvét érdemes elolvasni, mert valóban akut világpolitikai helyzetet tárgyal, logikusan érvel, noha néha talán egyoldalúan. De a könyvben feltett kérdések és a felvázolt lehetséges világkép egy esetlegesen valóban bekövetkező amerikai hanyatlás esetén mindenkit érinteni fog. És még ha ez be sem következik, mint a szerző hiszi, elgondolkodni érdemes rajta.

Robert Kagan, *The World America Made*, (Az amerikai világrend) New York: Alfred A. Knopf, 2012. 149 o.

Peterecz Zoltán